

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 2

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 872 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 29-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Ilm-fanga baxshida umr	10
Baxtiyor Islamov	
Kichik biznesni rivojlantirishda "yashil" iqtisodiyotni keng tatbiq qilishning ahamiyati	12
Gulnora Abdurahmonova Kalandarovna, Sanjar Baxodirovich G'oipnazarov	
Brand Capital as a Determinant of Institutional Prestige and Student Choice in the Higher Education System	18
Zufarova Nozima Gulamiddinovna	
Inson va atrof-muhit dialektikasi: nomutanosiblik ko'rsatkichlari va ekologik muammolar	26
Butaboyev Maxammadjon Tuychiyevich, Maxmudov Nosir Maxmudovich	
Yashil budjetlashtirish va uni O'zbekistonda joriy etish istiqbollari	32
Meyliev Obid Raxmatullayevich, Gofurova Kamola Xayrulla qizi	
Iqtisodiyotda ta'lim va fan integratsiyasining asosiy yo'nalishlari	37
Yormatov Ilmidin Toshmatovich	
Transport vositalari va yo'llar turizm transport infratuzilmasini rivojlantirishning muhim omilidir	41
Agzamov Shaxboz Akmalovich	
Bank xizmatlarini raqamlashtirish orqali samaradorligini oshirish	46
A. X. Salamov	
Biznes-reja baliqchilik xo'jaligi rivojlanishi uchun asos sifatida	50
Dosmurotova Shaxista Kengashovna	
Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog'liqligi	57
Axmediyeva Aliya Toxtarovna	
Turizmni rivojlantirish imkoniyatlari	65
Ziyadullayev Ilhom Narkabilovich	
Tijorat banklari depozit operatsiyalari samaradorligini oshirish muammolari va ularni bartaraf etish yo'llari	69
Shamsiyev Nodir Muratovich	
Hududlarni rivojlantirishda xorijiy investitsiyalarning samaradorligini oshirish masalalari	74
Shagazatov Oybek bahodirovich	
Hududlar biznes muhitini rivojlantirish va samarali boshqarish yo'nalishlari	78
Davlatov Sanjar Abdimannonovich	
Ijtimoiy rivojlanish xulq-atvor paradigmasida yoshlarning tadbirkorlik faoliyatini tartibga solishning nazariy asoslari	82
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	
Korxonalar innovatsion faoliyatida raqamli transformatsiyaning muhim yo'nalishlari	86
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
O'zbekistonda agroturizmni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish (Buxoro viloyati misolida)	91
Yoriyeva Farangiz Murodillayevna	
Innovatsion tadbirkorlik muhitini kompleks baholashda xalqaro tashkilotlar tajribasi	96
Nazarova Umida Avazovna	
Turizm faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish samaradorligini oshirishning ayrim usullari	100
Mirzaxodjayev Alisher Botirovich	
Globalashuv sharoitida transchegaraviy suv resurslardan samarali foydalanishni boshqirish	105
Mirzayev Musurmon Umidullayevich	
Surxondaro viloyati iqtisodiyotida kichik biznes va tadbirkorlikning o'rni va ahamiyati	110
Fayziyeva Aziza Azamat qizi	
Ta'lim muassasalarida xarajatlarni moliyaviy nazorat etishning samaradorligi tahlili	115
Eshonqulov Davlatjon Rajabboyevich	

Ta'minot zanjirini boshqarishda transport logistikasi usullarini takomillashtirish.....	121
Zoxidova Nazokat Berdimurot qizi	
Blokcheyn texnologiyasida xavfsizlik masalalari	125
Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich	
Развитие цифровой трансформации банковского сектора Республики Узбекистан.....	131
Абдурахманова Матлуба Махамдаминовна	
Asosiy fondlarni hisoblash va baholash usullarini takomillashtirish istiqbollari.....	137
Rixsimbayev Odiljon Qobiljonovich	
Marketingda tovar harakati tizimini optimallashtirish va modellashtirish	143
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Kamola Abdujabborovna Pardayeva	
Iqtisodiy rivojlanish uchun strategik taqsimlash strategiyalari: Investitsion Fond Portfellarning qiyosiy tahlili.....	150
Sultonboeva Munira bahodirovna	
Soliq munosabatlarining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati: ilmiy-nazariy qarashlar.....	156
Axrorov Zarif Oripovich, Saidmurodov Feruz Sodiqjon o'g'li	
Взаимосвязь инвестиционной стратегии с оценкой эффективности инвестиционного проекта	161
С. С. Алиева, А. Назаров	
Erkin iqtisodiy zonalarining faoliyati va boshqaruv mexanizmini takomillashtirish.....	169
Sheraliyeva Saida Azatovna	
Xizmat safari xarajatlari hisobining huquqiy asoslari	172
Ergashev Sarvar Xudoynazarovich	
Инклюзивное образование и его особенности	177
Зайнутдинова Умида Джалоловна	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	181
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Mamlakatda soliq qarzdorligi vujudga kelishining asosiy sabablari va ularni qisqartirish yo'llari.....	186
Hakimov Ulug'bek Furqat o'g'li	
Mulk qiymatini baholash tushunchasi, baholash obyektlari, baholanadigan qiymat turlari.....	190
Izbosarov Boburjon Bahriddinovich, Yoqubboyev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
O'zbekistonda sug'urta xizmatlarining zamonaviy transformatsiyasi.....	195
G. Adilova	
Biznes subyektlarida samaradorlik masalalarini o'yinlar nazariyasi usuli bilan baholash.....	199
Mardiyev Nurali	
Yengil sanoatda "lean production" konsepsiyasini tatbiq etishning amaliy jihatlari.....	205
Yaxyayeva Inobat Karimovna	
Soliq salohiyatini baholash usullari va ularning tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ta'siri tahlili	209
Borotov Sharofiddin Jumaqul o'g'li	
Ko'chmas mulk bozorini baholashning institutsional asoslari	215
Ishonqulov Nizamjon Fayzullayevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm xizmatlarini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	223
Amriyeva Shaxzoda Shuxratovna	
O'zbekistonning bank-moliya tizimi hamda unda Islom moliyasi instrumentlarini jalb etishdagi joriy tendensiyalar	228
Eshimov Alisher Dasmurodovich	
Tashqi savdoda notarif usullarni qo'llashning iqtisodiy oqibatlarini aniqlash metodologiyasi (rivojlangan davlatlar tajribasi)	236
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Reklama xizmatlari va uning subyektlar samaradorligini oshirishdagi imkoniyatlari.....	242
Rabbimov Elbek Abdulloyevich	
Ijtimoiy siyosatni amalga oshirishda sog'liqni saqlash tizimini moliyalashtirish asoslari	247
Imonqulov Nuriddin Qo'shmon o'g'li	

Tijorat banklari biznes ekotizimini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	252
Shoymardonov Orziqul Jo'ra o'g'li	
Majburiy tibbiy sug'urtaning vujudga kelishi va o'ziga xos xususiyatlari.....	258
Kenjayev Soxib Sayfiyevich	
O'zbekiston Respublikasida zamonaviy soliq ma'murchiligini joriy etish orqali budjet-soliq siyosati samaradorligini yanada oshirish	262
Yuldasheva Shaxnoza Xojiakbar qizi	
Jahon iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida derivativlar bozorining roli	268
Shokirov Mirkamol Mirolim o'g'li	
Boshqaruv hisobida mas'uliyat markazlarini tashkil etish masalalari	276
Sobirov Otabek Olimjonovich	
Davlat moliyasini boshqarishda moliyaviy nazorat usullaridan samarali foydalanish yo'llari	279
Kultayev Farxod Shavkatovich	
Tijorat banklari foydasi va rentabillik ko'rsatkichlariga ta'sir etuvchi omillar tahlilini takomillashtirish	283
Normo'minov Temurbek Sheraliyevich	
O'zbekiston Respublikasida tijorat banklari aktivlar sifatini oshirish yo'llari	286
To'ychiyev Otabek Shamshiyevich	
Venchur kapitalining mohiyati va O'zbekistonda venchur tizimini rivojlantirishning institutsional asoslari.....	290
Tadjibayeva Nigora Gulomjonovna	
Innovatsiyalar: zamonaviy iqtisodiyot uchun innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash zarurati.....	295
Malikova Dilrabo Muminovna, Tursunov Jahongir Ulug'bek o'g'li	
Budjet daromadlarining shakllanishida egri soliqlarning ta'sirini ko'p omilli ekonometrik modellashtrishda tahlil qilish.....	299
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida investitsion jozibadorlikni oshirish yo'llari.....	304
Abdullayev Boburjon Akbaralievich	
Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni	308
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	312
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Talabalarining oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	316
O. U. Shomurodov, A. A. Suyarov, Z. U. Uroqov, J. S. Urazov, A. T. Ablahatov	
Ways to Use the Experience of Foreign Countries in Creating a Beneficial Business Environment for Entrepreneurship And Improving Taxation	321
Mukhlisa Ikramova	
Aholi turmush darajasini oshirishda moliyaviy savodxonlikning o'rni va iqtisodiy rivojlanishga ta'siri	327
Yusupov Muhammadali Soxib o'g'li, J.D. Xojiyev	
Temir yo'l sanoat korxonalarida ijtimoiy-mehnat munosabatlarini boshqarish bo'yicha xorijiy tajriba.....	331
Kadirova Sharofat Amonovna	
Механизм внедрения аутсорсинговой деятельности в АО “Ўзтемирўйўйловчи”	334
Н. Э. Кахарова	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish investitsiyalarni jalb qilishda xorijiy mamlakatlar tajribasi	339
Sharipov Bobur Anvar o'g'li	
“STEKLOPLASTIK” MJCHning bozordagi strategik holatini tahlil qilish	344
Musyeva Shoira Azimovna	
Agrar sektorda ekologik toza mahsulotlarni ishlab chiqarishning nazariy masalalari.....	350
M. Sh. Nazarova, Z. S. Kazakova	
Methodological Foundations of Bank Lending and Classification of Factors Affecting the Features of Obtaining Loans.....	355
Raxmanova Laylo bahodirovna, A. Karimova	

Agrosanoat klasterlarda tovar-moddiy zaxiralar samaradorligini KPI orqali baholash uslubiyati	359
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich	
Faol tadbirkorlar faoliyatida kambag'al oilalarni iqtisodiy-ijtimoiy holatini yaxshilash imkoniyatlari.....	364
Salamov Ibrohim, Nazarova Maryam Sharifovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna, Jonibekov Faxriddin Beknazarovich, Kudratov Rizo Turdibayevich, Ulmasova Oygul Baxtiyorovna, Xamdanova Nasiba Ablakulovna, Xudayberdiyeva Ma'rifat Umarovna	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar strategiyasi tahlilining o'ziga xos xususiyatlari	371
Tursunova Shaxnoza Farxod qizi	
Процессы цифровизации АО "Hududgazta'minot"	375
Хусанов Кахрамон Нишонович	
O'zbekistonda aholi turmush darajasini oshirish yo'llari.....	380
Abdullayeva Madina Kamilovna, Eldorbekov G'ofurbek Iskandarbek o'g'li	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik subyektlari uchun kredit tizimini takomillashtirish mexanizmi	383
Bobayev Isroiljon Abdinabiyevich	
Mamlakatga jalb qilingan xorijiy kapitalning tovarlar va xizmatlar importi salohiyatiga ta'sirini ekonometrik modellar bilan baholash	388
Saydullayev Azamat Jo'raqul o'g'li	
O'zbekistonda bank xizmatlari raqobatbardoshligini baholash mazmuni va o'ziga xos xususiyatlari.....	396
Sh. Madraimov	
Kapital bozorida sug'urta kompaniyalar institutsional investor sifatida	399
Xasanova Lola Mamasharifovna	
Yangi O'zbekiston strategiyasida institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirish va ko'p funktsiyali raqamlashtirishning ilmiy asoslari	402
B. B. Berkinov	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirish mexanizmlari	411
G'afurov Umidjon Bahodir o'g'li	
Rivojlangan mamlakatlarda keksa fuqarolarning bandligini oshirish kam ta'minlangan aholi qatlamini qo'llab-quvvatlash usuli sifatida (Yaponiya tajribasi misolida)	415
Karimov Bekzodjon Ilxomovich	
Tashqi savdoni oshirishda boj-tarif siyosatini takomillashtirish mexanizmlari	422
Pardayev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
Финансы или корпоративные финансы	428
Уринов Бобур Насиллоевич	
In Ensuring Economic Development in the Country Green Economy and its Features	434
Akhunova Shakhistakhon Nomonjanovna, Abdusattorova Mokhirabonu Abdugoppor kizi	
Tijorat banklarining investitsiya faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari	439
Jo'rayev O'ktam Panji o'g'li	
Сокращение уровня бедности в Узбекистане	445
Амирджанова Ситора Суннат кизи	
Paxtachilik sohasida ishlab chiqarish jarayonlari samaradorligini oshirishning innovatsion yechimlari va uning foydaga ta'sirini baholash	450
S. B. Inoyatov	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlash amaliyotidagi muammolar va ularni barataraf etish yo'llari.....	455
Maxmudov Rahimjon Hamid o'g'li	
Mahalliy budjet daromadlarining nazariy va ilmiy asoslari	462
Ollokulova Feruza Mansurovna	
Kambag'allikni qisqartirish – aholi turmush farovonligini ta'minlashning muhim omili	465
Usmanov Baxodir Baxtiyorovich	
Raqamli marketingni rivojlantirish zaruriyati	471
Xalmuxamedova Zeboxon Babaxanovna	

Tijorat banklari o'rtasidagi raqobatni rivojlantirish orqali fond bozorida aksiyalar narxini barqarorligini ta'minlash istiqbollari	475
M. Yuldosheva	
Konchilik sanoati korxonalarida innovatsion faoliyatni rivojlantirish mexanizmlarining ilmiy-nazariy asoslari	482
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
O'zbekistonda banklar moliyaviy xizmatlari va ular sifatining amaldagi holati tahlili	489
Mirzayev Mirza Abdullayevich	
Oliy ta'lim muassasalarining iqtisodiy samaradorlikning raqobatbardoshligini institutsional tahlil qilish mexanizmi	494
Saydullayeva Saodat Abdumajidovna	
Integrasiya sharoitida to'qimachilik sanoatining rivojlanishi	501
Ziyayeva Muhtasar Mansurdjanovna	
Auditorlik tekshiruvini tashkil etish va o'tkazish jarayonlarini takomillashtirish	505
Karamatova Noiba Husnitdinovna	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlarini	512
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Экономическое сознание и экономическое мышление: теоретический анализ.....	519
Пардаев Мамаюнус Каршибаевич, Мухаммедов Мурод Мухаммедович	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklari tomonidan qurilish korxonalarini kreditlashni takomillashtirish yo'llari	524
Sultanov Baxram Begdullayevich	
Роль искусственного интеллекта в современных технологиях медиаобразования в высших учебных заведениях.....	528
Самигова Гуландом Абдужаббаровна	
Talabalarga moliyaviy yordam dasturlari va ularning ta'lim sifatiga ta'siri	536
Mirzayeva Muhlisa Ubaydullo qizi	
Mintaqaviy investitsion jozibadorlik va investitsion siyosat: nazariy talqin	541
Muminov Akmal Tulkunovich	
Mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida oliy ta'lim tizimining ta'siri	545
Nasimov Adiz Azamat o'g'li, Baxtiyorova Jasmina Jasurovna, Axrorov Zarif Oripovich	
Respublikada fermer xo'jaliklarga xizmat ko'rsatishni rivojlantirish va agroxizmatlar bozorini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash imkoniyatlari	550
Shukurov Ilxom Safarboyevich	
Turli mamlakatlarda oliy ta'limni moliyalashtirish yo'llari	557
Umarova Moxigul Maxmayunus qizi	
Dehqonchilikni innovatsion asosda rivojlantirishning xorijiy tajribasi.....	562
Yuldashev G'iyos Turabekovich	
Tijorat bank xizmat turlarini islomiy bank xizmatlari orqali rivojlantirish istiqbollari	566
Bayjanova Gozzal Sarsengaliyevna	
Qishloq xo'jaligi mahsulotini baholash va hisobga olishning uslubiy jihatlarini takomillashtirish	572
Boltayev Abror Sayitmuradovich	
Секреты интересного урока в начальной школе.....	579
Гараева Олеся Владимировна	
Iqtisodiyotni barqaror rivojlanishda yashil iqtisodiyotning o'rni.....	582
Ibragimova Gulchehra Toxirovna	
Mahsulot va xizmatlarni raqamli transformatsiyasini amalga oshirish algoritmi.....	586
Kucharov Abrorjon Sobirjanovich, Bobojonov Azizjon Babaxanovich, Abdurakhmonov Abdumalik Abdurashidovich	
O'zbekiston Respublikasining soliq tizimi mamlakatda yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish vositasi sifatida.....	593
Nabiyev Feruz Nurmurodovich	

Fundamentals of Innovative Management and its Organizational Control	599
Akramova Aziza Abduvohidovna, Maqsudov Bunyod Abdusamatovich	
Moliyaviy menejment tizimini rivojlantirishda raqamli marketingdan foydalanishning afzalliklari.....	604
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
Оценка экономической эффективности использования фотоэлектрической тепловой установки.....	608
Жураев Ислон Рахматович, Юлдошев Исроил Абриевич, Жураева Зухра Исламовна	
Ilmiy darajali kadrlar tayyorlash sohasida xalqaro tajriba.....	614
Fazliddinov Shohruh Shamsiddinovich	
Turizm infratuzilmasi va uning tarkibiy tuzilishi	621
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li	
Oliy ta'lim xizmatlari bozorining rivojlanishi sabablari.....	625
Abdukadirova Kamola Azimovna	
Mintaqada turizm sohasini rivojlantirishda xorijiy mamlakatlar tajribalari.....	629
Isomiddinov Inomjon Qurvonali o'g'li	
Ichki turizmni rivojlantirish bo'yicha infrastruktura holati.....	636
Dehqonov Burxon Rustamovich	
Soliqqa tortish maqsadida kadastr qiymatlarini aniqlash mexanizmlarini takomillashtirish yo'llari.....	642
Kamilov Abror Anvarovich	
O'zbekistonda uylarning energiya samaradorligini oshirish	647
Dodiyev Fozil O'tkurovich	
O'zbekistonda talant menejmentni tatbiq etish istiqbollari.....	653
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tibbiyot sohasini moliyalashtirish istiqbollari.....	658
Muxammadiyev Ramz Zoirjon o'g'li	
Bulutli texnologiyalardan foydalangan holda resurs xarajatlarini optimallashtirish: tahlil va boshqarish	663
Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li, Karabayev Rustam Zafarovich	
Milliy iqtisodiyotni rivojlanishida sug'urta institutlarining tutgan o'rni.....	673
K. A. Sharipov, D. Jo'rayev	
Tadbirkorlik nazariyasining evolyutsion talqini.....	678
Aripov Oybek Abdullayevich	
Enhance Export Potential of Private Entrepreneurship and Small Venture.....	683
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi	
Mintaqa barqaror rivojlanishini cheklovchi ekologik omillar tahlili.....	690
Adilova Marg'uba Tursunaliyevna	
Improving the Efficiency of Industrial Enterprise Activities in the Age of Digital Technologies	698
Avloqulova Sadoqat Sobirjon qizi	
A study of green marketing practices in the retail industry – Advantages and disadvantages.....	705
Davronova Zilola Gulomovna	
Tijorat banklarining korporativ xizmatlarini transformatsiyalash jarayonini rivojlantirish.....	709
Farmanova O'g'li Aliqul qizi	
Davlat moliyaviy nazorat tizimini rivojlantirish istiqbollari.....	715
Maxmudov Azamat Normuradovich	
Xorijiy banklarning moliya injiniringi mahsulotlari va rivojlanish istiqbollari	721
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
O'zbekistonda turizm xizmatlari imkoniyatlari: muammo va yechimlar	727
Fayziyev Oybek Raximovich, Xalikov Saydilla Abdraxmanovich	
Sanoat klasterlarini shakllanishining simulyatsiya modelini yaratish	734
Xakimov Ziyodulla Axmadovich, Axmedova Rayxona Jasurbek qizi	
Hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning xususiyatlari va ustuvor yo'nalishlari	741
Tolibjon Qazaqov Sharifjon o'g'li	
Raqamli iqtisodiyotda zamonaviy texnika va texnologiyalarning xususiyatlari.....	747
Xusanov Ulugbek Nishanovich	

Biologik aktivlar va qishloq xo'jaligi mahsuloti joriy hisobini tashkil etish bo'yicha xorijiy tajribalar	752
Yusupova Mahfuza Baxtiyor qizi	
Mulkchilikning iqtisodiyotdagi ahamiyatini qiyosiy tahlil qilish (O'zbekiston va Shvetsiya misolida)	757
Odil Norboyev	
Ipoteka krediti riskining ayrim nazariy jihatlarini	761
Xamraqulova Gulnozaxon Faxriddin qizi	
Xalqaro turizm bozorining rivojlanish tendensiyalari va unda O'zbekistonning ishtiroki	764
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, Bobobekova Nargiza Baxtiyorovna	
Tijorat banklari fond bozorida aksiyalar narxini o'zgarishini ebo moduli orqali aniqlashning ekonometrik tahlili	769
Yuldoshova Manzura Ollashkurovna	
Organizational mechanism of sustainable development of the tourism industry, role and application of technologies	780
Sayfutdinov Shuxratjon Sultonovich	
Banklarda risklarni diversifikatsiyalashning mohiyati va ahamiyati	787
Baxriddinov Sharofiddin	
Davlat oliy ta'lim muassasalarida daromad va harajatlarning o'zaro mutanosibligi	793
Gafurov Anvar Bazarbayevich	
To'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri: tahlil va istiqbollar	799
Raxmanov Bekzod Ibragimovich	
Инновационный и развивающий менеджмент в сфере услуг	803
Ахтамова Моҳигул Эркиновна	
Ishsizlarni kasb-hunarga o'qitish asosida raqobatbardoshligini oshirish	807
Bakiyeva Iroda Akbarovna	
Dehqon xo'jaliklarida yetishtirilgan grek yong'og'ini iste'molchilarga yetkazib berish yo'llari	811
Inobatov Abror Boshlarovich	
Комплаенс и риск менеджмент в международных гуманитарных организациях	817
Мухамеджанов Баходир Кахрамонович	
Ipakchilik korxonalarida innovatsion faoliyatni boshqarishning o'ziga xos xususiyatlari	822
Aliyeva Nodiraxon Abdumalikovna	
Soliqlarning yig'iluvchanligi va unga ta'sir etuvchi omillar tahlili	826
Abdurasulov Alisher Abdurasulovich	
Soliq islohotlari: u qanday bo'lishi kerak?	831
Hotamov Alisher Farxodovich	
Анализ операционных процессов экспорто-ориентированных хлопково-текстильных кластеров	837
Джурабаев Отабек Джурабаевич	
Ish bilan bandlikni sifat xususiyatlari asosida baholashga zarurat: ilmiy-nazariy yondashuvlar	842
Qurbonov Samandar Pulatovich	
Technology of Formation of Profession-Oriented Communication Competences in Training of Future Specialists in Higher Education Institutions	848
Rajapov Sulaymon	
Improving The Methodology of Developing Professional and Communicative Skills in Future Economists (In the Case of Teaching English)	852
Samandarova Nargiza	
Sanoat mahsulotlarining raqobatbardoshligini oshirishda innovatsion texnoparklardan foydalanish muvaffaqiyatiga ta'sir etuvchi omillar	860
Sobirxonov Akbarxon Aziz-o'g'li	
Oziq-ovqat sanoati korxonalarida investitsion salohiyatni shakllantirishning mazmuni va ahamiyati	865
Xamraev Nodirbek Ravshanovich	

ISH BILAN BANDLIKNI SIFAT XUSUSIYATLARI ASOSIDA BAHOLASHGA ZARURAT: ILMIY-NAZARIY YONDASHUVLAR

Qurbonov Samandar Pulatovich

PhD, Mehnat bozori tadqiqotlari instituti doktoranti

Annotatsiya: Muallif ushbu maqolada respublika mehnat bozorida aholi bandligini sifat xususiyatlari asosida baholash bo'yicha ma'lum ilmiy-nazariy yondashuvlarni tizimlashtirilgan. Maqolada aholi bandligining 7 ta turi bo'yicha firk-mulohazalar yuritilgan bo'lib, asosan aholining unumli bandlik darajasini baholashga alohida urg'u berilgan. Bu bilan bugungi kunda mamlakatda kambag'allikni qisqartirishga qaratilgayotga har qanday bandlik – unumlilik tamoyillariga asoslanishi lozimligi ilmiy asoslab berilgan. Shuningdek, aholini ish bilan bandligining sifat xususiyatlariga qaratilgan tashkiliy va huquqiy istiqbolli yo'nalishlari taklif etilgan.

Kalit so'zlar: ish bilan bandlik, ish bilan bandlikning sifat xususiyatlari, unumli bandlik, zaif bandlik, samarali bandlik, to'liq va to'liqsiz bandlik, oqilona bandlik, munosib mehnat tamoyillari asosida bandlik.

Abstract: In this article, the author systematizes some scientific and theoretical approaches to assessing employment in the labor market of the republic based on qualitative characteristics. The article examines 7 types of employment of the population, and mainly focuses on assessing the level of productive employment of the population. It has been scientifically proven that any employment aimed at reducing poverty in the country today must be based on the principles of productivity. Organizational and legal promising directions focused on the qualitative characteristics of employment of the population are also proposed.

Key words: employment, qualitative characteristics of employment, productive employment, weak employment, effective employment, full and part-time employment, reasonable employment, employment based on the principles of decent work.

Аннотация: В данной статье автор систематизирует некоторые научно-теоретические подходы к оценке занятости населения на рынке труда республики на основе качественных характеристик. В статье рассмотрены 7 видов занятости населения, и в основном сделан акцент на оценке уровня продуктивной занятости населения. Научно доказано, что любая занятость, направленная на сокращение бедности в стране сегодня, должна основываться на принципах производительности. Также предложены организационно-правовые перспективные направления, ориентированные на качественные характеристики занятости населения.

Ключевые слова: занятость, качественные характеристики занятости, продуктивная занятость, слабая занятость, эффективная занятость, полная и частичная занятость, разумная занятость, занятость на принципах достойного труда.

KIRISH

Aholi daromadlarining asosi – qariyb 70% ini mehnatdan keladigan daromadlar tashkil etar ekan, aholining to'liq, unumli, mahsuldor va munosib ish bilan bandligini rag'batlantirish har qanday mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining eng muhim makroiqtisodiy omillaridan biri hisoblanadi hamda kambag'allikni qisqartirishda asosiy o'rin tutadi.

Ish bilan bandlikni sifat xususiyatlariga ko'ra baholashning ilmiy-nazariy yondashuvlari bir qancha asosiy yo'nalishlarni o'z ichiga oladi. Bular ishsizlik darajasi yoki ish o'rinlari soni kabi bandlikning miqdoriy jihatlarini emas, balki ishdan qoniqish, mahsuldorlik va ishchilarning umumiy farovonligiga ta'sir qiluvchi ishning sifat xususiyatlarini ham baholashga qaratilgan.

Aholi bandligining ijtimoiy funksiyalari uning iqtisodiy funksiyalari kabi ko'p tadqiq etilmagan. Ammo, shuni ta'kidlash kerakki, iqtisodiy masalalar singari, ish bilan bandlik masalalari ham ijtimoiy masalalar bilan bir xil darajada bog'liqdir. Chunki, ular subyektlarning ijtimoiy o'zaro aloqalari asosida paydo bo'ladi, natijada ular va qaramog'idagilar moddiy ehtiyojlari qondiriladi.

O'zbekistonda 2024-yil yanvar holatiga ishsizlar soni 1,3 mln kishini tashkil etdi, ushbu yilda yana 2,4 mln kishi mehnat bozoriga qadam bosadi. Bunga javoban tegishli vazirlik va idoralar 2024-yilda 5 mln kishini ish bilan ta'minlanishini ta'kidlashmoqda¹.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ilmiy adabiyotlarda ish bilan bandlik nazariyasi turli xil yondashuvlar bilan ajralib turadi, ular turli xil iqtisodiy maktablarni o'rganish natijalariga asoslangan.

Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 2015-yilning sentabrida Barqaror rivojlanish bo'yicha o'tkazilgan sammitida qabul qilingan 70-son rezolyusiyasiga muvofiq, shuningdek, 2030-yilgacha bo'lgan davrda BMT Global kun tartibining Barqaror rivojlanish maqsadlarini izchil amalga oshirish bo'yicha jahon mamlakatlarida faol islohotlar olib borilmoqda. Barqaror rivojlanish maqsadlarining (BRM) barcha jihatlariga erishish uchun ko'proq sa'y-harakatlar talab qilinadi. Xalqaro hamjamiyat maqsadlarning bajarilmasligini barcha manfaatdor tomonlar, shu jumladan korxonalar, investorlar va kelajak avlodlar uchun manfaatli bo'lmisligi mumkinlikdan ogohlikka undaydi.

Rossiya Xalqlar do'stligi universiteti Axborotnomasida e'lon qilingan Chen Vey tadqiqot natijalariga^[1] ko'ra, aholi bandligi – ijtimoiy ishlab chiqarishning muhim tarkibiy qismi sifatida yuzaga keluvchi murakkab ijtimoiy-iqtisodiy hodisa bo'lib, aholini ish joyi va bir vaqtning o'zida insonni yashashi uchun zaruriy mablag' bilan ta'minlovchi ijtimoiy munosabatlar sifatida jamiyatning asosiy ishlab chiqarish kuchlari shakllanishini ta'minlaydi.

Rus olimi I.S.Salnikova tadqiqotida ish bilan bandlik sifatida quyidagicha talqin etiladi: "shaxsning mehnat potentsialining tashuvchisi sifatidagi mehnat faoliyati holati, bu unga o'z ehtiyojlarining umumiylikini ular mehnat jarayoni orqali paydo bo'lganda to'liq amalga oshirishga imkon beradi, shu bilan birga jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy sohalarida ijobiy ta'sir ko'rsatadi"^[2]. Ushbu talqinda ish bilan bandlik sifat xususiyatlari keltirilgan bo'lib, sifat ko'rsatkichlari bo'yicha yondashuvlar ifodalanmaydi.

Taniqli rus olimi A.E.Kotlyarning fikri qo'llab-quvvatlanishi lozim, chunki mehnatdan farqli o'laroq, ish bilan bandlik ma'lum daromad olish hamda kundalik ehtiyojlarni qondirish uchun amalga oshiriladigan maqsadli faoliyatdir. U iqtisodiy faol aholini ishlab chiqarishning moddiy omillariga nisbatan tavsiflaydi va odamlar o'rtasidagi ularning ijtimoiy ishlab chiqarishda ishtiroki bilan bog'liqligini aks ettiradi"^[3].

B.D.Breev o'zining "Rossiya aholisini ish bilan ta'minlash sifati to'g'risida" maqolasida "mehnat bozorining bir qator umumiy xususiyatlarini o'rganadi: ma'lum vaqt (14 yil) oralig'ida ishsizlik darajasi dinamikasi; ma'lumoti, jinsi, yoshi kabi mezonlar bo'yicha iqtisodiy faol va nafaol aholi tarkibi; mehnat unumdorligi; xodimlarning harakatchanligi; mamlakatdagi demografik vaziyat; band aholining asosiy ish joyidagi maqomi, faoliyat sohasi bo'yicha taqsimlanishi"^[4]. Ushbu maqolada B.D.Breev mehnat bozorida davlatning bandlik siyosati bo'yicha tadqiqotlar bilan cheklanib, asosiy ko'rsatkichlardan: demografik ko'rsatkichlar, mehnat resurslari va mehnat bozori ko'rsatkichlari bilan kifoyalangan. Shu o'rinda, ish bilan bandlikning sifat ko'rsatkichlariga oid manbalar qisman ochiqqlangan.

Ish bilan bandlikning o'ziga xos sifat xususiyatlarini yoritishda rus tadqiqotchi olimlari N.A.Smirnova va O.S.Krutovalar mazmunan va mohiyatan mohirona yondashishgan. N.A.Smirnova o'z ilmiy tadqiqotida bandlik sifatini mavzusini chuqurroq o'rgangan olimlardan biri bo'lib, u asosan "bandlik sifatini belgilarini va ularning iqtisodiy faol aholi turmush sifatiga ta'sirini aniqlash; bandlik sifatini oshirishga qaratilgan ijtimoiy siyosatning yangi modelini asoslash va uni amalga oshirish yo'nalishlari"^[5] bo'yicha faol izlanishlar olib borgan bo'lsa, O.S.Krutova o'z ishlarida uy xo'jaliklarida bandlik sifatining o'ziga xos xususiyatlari tahlil qilingan bo'lib, u "ish bilan bandlik sifati" toifasi baholashning uchta asosiy elementi prizmasi orqali ko'rib chiqiladi: mehnat bozori, bandlik darajasi va uy xo'jaliklarida turmush darajasi"^[6]. Ushbu xususiyatan yondashuvlar ish bilan band aholining uy xo'jaliklari turmush darajasiga ta'sirini ifodalab qolmasdan, ish bilan bandlikning sifat xususiyatlari tarkibini ham yangilashga e'tibor qaratadi.

Ish bilan bandlikning sifat xususiyatlari bilan bir qatorda sifat ko'rsatkichlari ham mavjud. Ish bandlikning sifat ko'rsatkichlari bo'yicha bir qator tadqiqotchi olimlar quyidagicha fikr-mulohazalar keltirishgan:

Rus olimlaridan M.E.Baskakova va I.V.Soboleva ish bilan bandlikning sifat ko'rsatkichlariga "ishdan qoniqish; mehnat daromadi; mehnat shartnomasining turi; bandlik barqarorligi; yashirin ish haqining ulushi va boshqalar"ni kiritishni taklif etishadi^[7];

T.Yu.Stuken esa "ta'lim darajasi va profiliga muvofiq bandlik, rasmiy va norasmiy, to'liq va to'liqsiz ish vaqti"^[8] kabi ko'rsatkichlarni ish bilan bandlikning sifat ko'rsatkichlari sifatida qaraydi.

I.Chernishev "ish bilan bandlik sifati"ni ish haqi darajasi, ish soatlari soni, mehnat shartnomasining mustahkamligi va umumiy barqarorligi"^[9] kabilar bilan izohlaydi va uni umumiy tarzda "mehnat sifati" deya tavsiflaydi.

Bizning fikrimizcha, ish bilan bandlik sifatini "ish joyi sifatini" yoki "ish jarayoni sifatini"dan farq qilgan holda, ishning xolisligi, ish joyidagi erkinlik, hayajon va asabiylikni boshqarish, ish faoliyati muhitidagi o'ziga xos miqdoriy bo'lmagan, subyektiv jihatlar bilan tavsiflanmaydi.

1 O'zbekistonda 2024-yilda 5 mln kishini ish bilan ta'minlash rejalashtirilmoqda. Manba: <https://www.gazeta.uz/uz/2024/01/08/employment/>

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda bir qator ilmiy manbalarda o'z aksini topgan aholi bandligining 7 ta turi asosida aholi bandligi darajasini oshirish, ish o'rni, ish bilan bandlik sifati masalalariga taaluqli empirik va konseptual tadqiqotlar o'rganildi va ulardagi ilmiy yondashuvlar tizimlashtirildi. Shuningdek, tadqiqot ishida tizimli tahlil, mantiqiylik, qiyosiy tahlil va guruhlash usullari qo'llanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi doirasida 2022-yilda boshlangan keng ko'lamli islohotlar barqaror rivojlanish sohasidagi maqsad va vazifalarga to'liq mos kelishi ekspertlar tomonidan qayd etildi. Shuningdek, O'zbekiston barqaror rivojlanish yo'lidagi o'zgarishlar dasturini ilgari surishda sezilarli muvaffaqiyatlarga erishgani ham e'tirof etildi ^[10].

Odamlarning ko'p vaqtlari ishda o'tkazilishini hisobga olsak, korxona va tashkilotlar o'z xodimlarining farovonligiga bevosita va bilvosita muhim ta'sir ko'rsatadi. O'z xodimlarining farovonligini qo'llab-quvvatlash orqali korxona va tashkilotlar o'zlari va butun jamiyat manfaati uchun inklyuziv va barqaror o'sishga hissa qo'shishlari mumkin ^[11].

Aholi daromadlarining asosiy qismini mehnat daromadlari tashkil etadigan har qanday mamlakatda ish bilan bandlik sifati muhim o'rin tutadi.

Ma'lumki, bilan bandlikning sifat ko'rsatkichlarini o'rganishga asosan iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan juda ko'plab tadqiqotlar amalga oshirilgan. 1970-yillarda AQShda paydo bo'lgan ushbu mehnat sifati konsepsiyasi oradan 10 yil o'tib, 1980-yillarda to'liq shakllandi va unga keyinchalik rus, o'zbek va boshqa olimlarning qiziqishlari orta boshlagan ^[12].

1-jadval: Xalqaro hisobotlarda ish bilan bandlikning sifat ko'rsatkichlari tasnifi²

№	Xalqaro tashkilotlar	Ko'rsatkichlar obyekti		
		Ish joyi	Ish bilan band shaxs	Ish bilan bandlik
1.	Xalqaro mehnat tashkiloti ^[13]	1) Qabul qilib bo'lmaydigan ish 2) Qabul qilinadigan ish vaqti 3) Ishning barqarorligi va xavfsizligi 4) Ishda adolatli munosabat 5) Xavfsiz ish muhiti	1) Yetarli daromad va samarali mehnat 2) Ijtimoiy himoya 3) Ish joyidagi ijtimoiy muloqot va munosabatlar 4) Munosib mehnatning iqtisodiy va ijtimoiy mazmuni	1) Ishga joylashish imkoniyatlari 2) Ish va hayot muvozanati
2.	Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti ^[14]	1) Ish muhitining sifati 2) Mehnat bozorida xavfsizlik ^[15]	1) Shaxs bandlik darajasi 2) Gender ish haqi farqlari 3) Ishdagi zo'riqish ^[16] 4) Ishdan qoniqish ^[17] 5) Daromad sifati ^[18]	1) Ish bilan bandlik darajasi ^[19] 2) Ishda, ta'limda yoki o'qitishda bo'lmagan yoshlar (NEET) ^[20]
3.	Jahon banki ^[21]	1) Ijtimoiy himoya 2) Ish vaqti	1) Ish va shaxsiy hayot muvozanati 2) Jismoniy salomatlik va xavfsizlik 3) Ishdan qoniqish 4) Mehnat daromadlari	1) Rasmiy ish bilan bandlik
4	Turmush va mehnat sharoitlarini yaxshilash bo'yicha Yevropa jamg'armasi ^[23]	1) Ishning sifati 2) Ish vaqti	1) Bandlik sohasidagi risklar	1) Ish va shaxsiy hayot muvozanati
5	BMTning Yevropa iqtisodiy komissiyasi ^[24]	1) Mehnat xavfsizligi va etikasi 2) Ijtimoiy muloqot	1) Ish vaqti davomiyligi, shva shaxsiy hayot muvozanati 2) Bandlikning barqarorligi va ijtimoiy himoya 3) Daromad va mehnat imtiyozlari	1) Malaka oshirish va kasbiy tayyorgarlik 2) Mehnat munosabatlari va mehnat motivatsiyasi

2 Muallif tomonidan tizimlashtirilgan

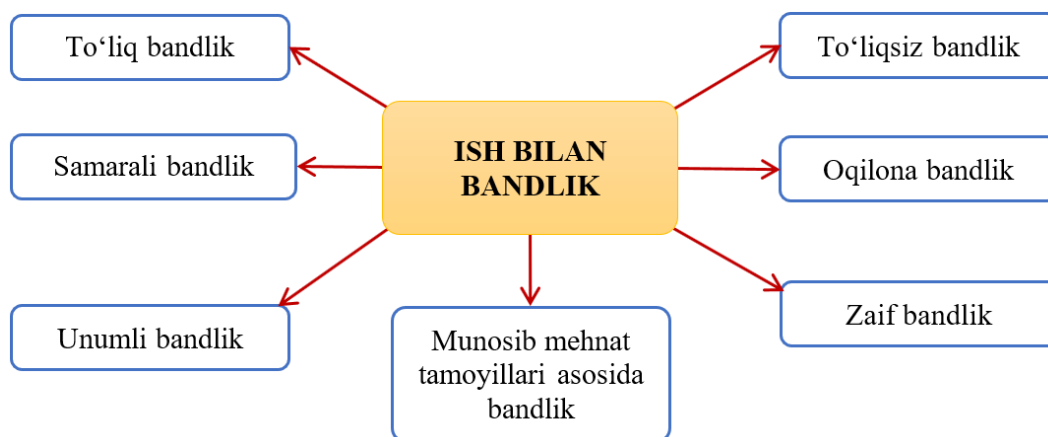

Xalqaro tashkilotlar qo'llanmalari va ilmiy tadqiqot natijalarini o'zida aks ettirgan hisobotlarida ish bilan bandlikning sifat ko'rsatkichlari turlicha ko'rsatkichlar bilan tavsiflangan. Ularni ish joyi, ish bilan band shaxs va ish bilan bandlik ko'rsatkichlari bo'yicha tasniflandi. Unda ish beruvchi ish joyiga, xodim ish bilan band shaxsga, davlat esa ish bilan bandlikka taalluqli ko'rsatkichlarni baholab borishi maqsadga muvofiqligi asoslandi.

O'zbekiston mehnat iqtisodchi olimlaridan sanoqilari ushbu muammoning dolzarbligini tan olishgan va bandlik sifatiga ham e'tibor qaratishni afzal bilishadi. Ish bilan bandlikdagi ijtimoiy jihatlar va band aholining mehnat daromadlarini oshirishga qaratilgan yondashuvlar o'zbek olimlaridan akademik Q.H.Abdurahmonov ilmiy ishlarida keng tadqiq etilgan.

Xalqaro hisobotlarda ish bilan bandlikning sifat xususiyatlari va ko'rsatkichlari ish joyi, ish bilan band shaxs va ish bilan bandlik holati kontekstida o'z aksini topgan (1-jadval).

Ish bilan bandlikning sifat xususiyatlari va ko'rsatkichlarini tadqiq etishda ish bilan bandlik turlari va ularning o'ziga xos xususiyatlarini ochiqlash muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot davomida sifat xususiyatlariga ko'ra, ish bilan bandlikning quyidagi asosiy turlari mavjudligi aniqlandi: munosib mehnat tamoyillari asosida bandlik, to'liq bandlik, samarali bandlik, to'liqsiz bandlik, oqilona bandlik, unumli bandlik, zaif bandlik (1-rasm).

1-rasm: Ish bilan bandlik sifat xususiyatlari bo'yicha asosiy turlari³

Milliy adabiyotlarda munosib mehnat tamoyillari asosida bandlik, to'liq bandlik, samarali bandlik, to'liqsiz bandlik, oqilona bandlik bo'yicha yetarlicha tadqiqotlarni uchratish mumkin.

Xususan, samarali bandlik aholi ish bilan bandlikka ehtiyojining mavjud ish o'rinlariga muvofiq kelishidagi sifat xususiyati bo'lib, iqtisodiy nuqtayi nazardan mehnat resurslaridan eng oqilona foydalanishni, ijtimoiy jihatdan mehnat faoliyatining inson manfaatlariga eng muvofiq kelishini bildiradi. Biroq unumli bandlik va zaif bandlik tavsifi bo'yicha hanz bahsli mulohaza va munozaralar mavjud.

Tadqiqotlar davomida unumli va zaif bandlikka quyidagicha ta'rif berishni joiz deb bilamiz:

Unumli bandlik – bu qonunchilikda taqiqlanmagan, o'zining ishlab chiqarish va ijodiy mehnatga doir qobiliyatlaridan foydalangan holda o'zi va qaramog'idagilar uchun milliy kambag'allik chegarasidan yuqori darajadagi iste'mol uchun kafolatli mehnat daromadi keltiradigan faoliyatdir.

Zaif bandlik – bu qonunchilikda taqiqlanmagan, o'zining ishlab chiqarish va ijodiy mehnatga doir qobiliyatlaridan foydalangan holda o'zi va qaramog'idagilar uchun milliy kambag'allik chegarasidan yuqori darajadagi iste'mol uchun kafolatli mehnat daromadi keltira olmaydigan faoliyatdir.

Ish bilan bandlik har qanday mamlakat iqtisodiyoti, aholi daromadlari va farovonligi asosi hisoblanadi. Aholi bandligi darajasi eng muhim ijtimoiy va iqtisodiy ko'rsatkich hisoblanadi. Shu bilan birga aholi bandligi demografik jarayonlarga ham bevosita va bilvosita bog'liq hisoblanadi.

Binobarin, ish bilan bandlik darajasi mehnat bozori holatini eng muhim xususiyatlarini o'zida ifoda etadi. Amaldagi bozor mexanizmi va qonunlari yordamida mamlakatda "to'liq bandlikka erishish mumkin emas" ^[25]. Davlat bandlik siyosati orqali aholi ish bilan bandligini tartibga solish imkoniyatlari mavjud.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ish bilan bandlikni sifat xususiyatlari asosida baholash zarurati quyidagi yondashuvlarga asoslanadi:

Birinchidan, xodimlarning mehnatdan qoniqishi va ishidan rozilik alomatlarini yuksaltirish bo'yicha chora-tadbirlar natijadorligini monitoring qilib borish. Bynda korxona va tashkilotda xodimlar o'z ishlaridan qanchalik

3 Muallif tomonidan ishlab chiqilgan

qoniqlashlarini, jumladan, mehnat sharoitlari, hamkasblar va rahbariyat bilan munosabatlari, ishning shaxsiy ko'nikma va qiziqishlarga muvofiqligi kabi jihatlar hozirgi vaqtda juda muhim ahamiyat kasb etib, monitoringdan chetda qolmasligi kerak.

Ikkinchidan, mehnat sifatini doimiy tahlil qilish va ilmiy o'rganib borish. Bu ish joylarini ish barqarorligini, kasbiy yuksalish imkoniyatlari, ijtimoiy ta'minot va mehnat sharoitlari kabi bir qator mezonlar bo'yicha baholalishi dardkor.

Uchinchidan, har qanday ish bilan band shaxsning kasbiy farovonligi chuqur tahlil etilishi maqsadga muvofiq. Nu esa ish joyida ma'no va maqsad hissi, ishdagi stress va charchash kabi ishning psixologik jihatlariga e'tibor qaratilishiga ko'mak beradi.

To'rtinchidan, xodimlar mehnat munosabatlarning moslashuvchanligini baholab borish kerak. Mehnat munosabatlari xodimlar va ish beruvchilarning ehtiyojlari va afzalliklariga, jumladan, moslashuvchan ish soatlari, masofaviy ish va vaqtinchalik ish bilan ta'minlash darajasiga moslashishini baholaydi.

Beshinchilan, doimiy tarzda xodimlarning malakasi va malaka darajasini baholash tizimini ishlab chiqish kerak. Shu asosida ish beruvchilar xodimlarning malaka va ko'nikmalarining mehnat bozori talablariga muvofiqligini tahlil qiladi, shu jumladan o'qitish va malaka oshirish ehtiyojlarini tahlil qilib boradi.

Ushbu yondashuvlar turli metodologiyalar va tadqiqot vositalarini, jumladan, so'rovlar, suhbatlar, mehnat bozori ma'lumotlarini tahlil qilish va sotsiologiya, psixologiya va mehnat iqtisodiyoti sohalarining nazariy model-larini qo'llashni kompleks qo'llashni talab qiladi. Ular nafaqat aholi bandligining hozirgi holatini baholash, balki mehnat bozorida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni aniqlash, ularni hal qilish bo'yicha chora-tadbirlar ishlab chiqish va yanada yaxshi va barqaror mehnat munosabatlari shakllantirishga hissa qo'shish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Чэнь Вэй. Современный Китай: проблема занятости // Вестник РУДН, серия Международные отношения, 2009, № 3, с.61-75.
2. Сальникова И.С. Управление качеством занятости населения в Хабаровском крае: автореф. дис. канд. экон. наук (08.00.05). Дальневост. гос. ун-т путей сообщ. – Хабаровск, 2007. – 25 с.
3. Чукреев П.А., Корицова Е.В. Занятость населения и её регулирование / П.А. Чукреев, Е.В. Корицова. – Улан-Удэ: ВСГТУ, 2010. – 212 с.
4. Бреев Б.Д. О качестве занятости населения России // Общество и экономика. – 2005. – № 7/8. – С. 305-325.
5. Смирнова Н.А. Качество занятости как приоритетное направление повышения уровня жизни населения: автореф. дис. ... д-ра экон. наук (08.00.05). Всерос. центр уровня жизни при Министерстве труда и соц. развития РФ. – М., 2001.
6. Крутова О.С. Типология качества занятости в условиях формирования института рынка труда: автореф. дис. ... канд. экон. наук (08.00.01). Институт экономики Карельского научного центра РАН. – Петрозаводск, 2006. – 16 с.
7. Соболева И.В. Человеческий потенциал сферы малого бизнеса: возможности развития // Вестник международного института менеджмента ЛИНК. – Жуковский, 2016. – № 12(41). – С. 66–70.; Баскакова М.Е., Соболева И.В. Малый бизнес: качество занятости и соблюдение трудовых прав // Россия и современный мир. – 2017. – № 2(95). – С. 57–74.
8. Стуken Т.Ю. Качество занятости выпускников на региональных рынках труда // Вестник Кемеровского государственного университета. – 2018. – № 2. – С. 33–39.
9. Chernyshev I. Towards an International quality of employment framework: conceptual paper of the task force on the measurement of quality of work, Working Paper No 1. Joint UNECE/ILO/EUROSTAT Seminar on the Quality of Work. – Geneva, 18-20 April, 2007.
10. Ўзбекистоннинг барқарор ривожланиш миллий мақсадлари: БРМга этиш бўйича эришилган натижалар ва муаммолар. Манба: <https://uza.uz/posts>
11. Employee well-being report (Pilot). URL: <https://www.oecd.org/wise/Employee-well-being-report-pilot-2023.pdf>
12. Bindu J. Quality of Work Life with Special Reference to Academic Sector // Research Journal of Management Sciences. – 2014. – Vol. 3(1). – P. 14–17.
13. Decent work indicators: guidelines for producers and users of statistical and legal framework indicators: ILO manual: second version. International Labor Office. – Geneva: ILO, 2013. – 257 p.
14. Work and job quality. (Organisation for Economic Co-operation and Development) // URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/ad47bc5e-en/index.html?itemId=/content/component/ad47bc5e-en>
15. How good is your job? Measuring and assessing job quality // URL: <https://www.oecd.org/sdd/labour-stats/Job-quality-OECD.pdf>
16. Work and job quality. // URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/ad47bc5e-en/index.html?itemId=/content/component/ad47bc5e-en>
17. Employee well-being report (Pilot) // URL: <https://www.oecd.org/wise/Employee-well-being-report-pilot-2023.pdf>
18. How good is your job? Measuring and assessing job quality // URL: <https://www.oecd.org/sdd/labour-stats/Job-quality-OECD.pdf>
19. Employment database – Job quality. URL: <https://www.oecd.org/employment/emp/employmentdatabase-jobquality.htm>

20. Work and job quality. // URL:<https://www.oecd-ilibrary.org/sites/ad47bc5e-en/index.html?itemId=/content/component/ad47bc5e-en>
21. Global Job Quality: Evidence from Wage Employment across Developing Countries (World Bank) // URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099815508012237346/pdf/IDU09ac855b6033b20401e0b7d20c77cc771201c.pdf>
22. Quality of employment conditions and employment relations in Europe. Eurofound. (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (Eurofound) – Dublin, 2013. – 66 p.
23. Handbook on measuring quality of employment: a statistical framework. Prep. by the Expert Group on Measuring Quality of Employment. – NY: Economic Commission for Europe; United Nations, 2015. – 320 p.
24. Б.А.Воронин, И.П.Чупина, Я.В.Воронина. Занятость населения как одна из макроэкономических проблем современности // Журнал “Аграрное образование и наука”, Специальность “Экономика и бизнес”, 2020. URL:<https://cyberleninka.ru/article/n/zanyatost-naseleniya-kak-odna-iz-makroekonomicheskikh-problem-sovremenosti>.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.